

Václav Matoušek – David Vávra – Martin Mlynarič – Jan Matoušek: *ReKreace. Z historie a současnosti rekreačních vilových a vilochatových kolonií v okolí Prahy.*

Grada, Praha 2024, 320 s.

Archeologa Václava Matouška postupně opustil zájem o pravěk a začal se s úspěchem věnovat archeologii raného novověku, především třicetileté války (*Třebel*, 2006; *Rozvadov 1621*, 2018), a 19. století (*Čechy krásné, Čechy mé*, 2010). Ani to mu však nestačilo, a proto rozšířil své zájmy o vilové a chatové oblasti v okolí Prahy, v čemž úspěšně konkuruje obdobně orientovanému týmu pražských památkářů pod vedením Šárky Koukalové. Kromě vlastních článků připravil k vydání sborník *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.–21. století* (2014) a nyní ve společnosti architekta a popularizátora architektury (a také spoluzakladatele divadla Sklep) Davida Vávry spíše populárně pojatou publikaci o těchto „koloniích“ za pražskými humny. Zatímco Matoušek napsal většinu textu, Vávra jej doprovodil trefnými dílčími postřehy a komentáři a další dva autoři fotografiemi, respektive působivou grafickou úpravou zahrnující historické i současné fotografie, plány a nákresy, mapy a kopie dalších dobových pramenů. Kniha je tak i po výtvarné stránce zdařilým, přitažlivým dílem a současně méně tradiční formou přináší dostatek informací. Sice spíše pro laické čtenáře než pro akademiky, avšak informací akademicky relevantních,

a přitom podaných sdělným a vstřícným způsobem. Obrázky převažují nad textem. Myslím, že je to dobrá volba, obzvláště vzhledem k tématu, které je věcně závažné, celospolečensky zajímavé, a přitom badatelsky dosud v počátcích.

Matouškova kniha – neboť on je vskutku hlavním autorem, na hřbetě knihy jediným uvedeným – je rozdělena na čtyři desítky krátkých kapitol. V první čtvrtině z nich autor nastiňuje dějiny sídelní rekreace vyšších a nejvyšších evropských vrstev od antiky až po moderní dobu, přičemž zdůrazňuje viditelnou demokratizaci tohoto fenoménu. V posledních dekadách 19. století si svá venkovská rekreační sídla začali stavět bohatší měšťané, podnikatelé, vyšší úředníci, ale i intelektuálové, a v meziválečných letech dokonce – nyní v podobě jednoduchých chatových osad – dělníci a jiní trampové. Přibližuje také legislativní a společenské rámce, v nichž se to dělo (důsledky pozemkové reformy ad.), a to, jak rekreační vily a chaty vypadaly, jak byly stavěny a užívány.

To vše pak mnohem podrobněji dokládá v následujících „případových studiích“ lokalit – vybráno jich bylo celkem jedenáct: Božkov, Dobřichovice, Hlásná Třebáň, Hradištko, Kersko, Klánovice, Lety, Pikovice, Senohraby, Všenory a Zadní Třebáň – i konkrétních objektů, v tomto případě dokumentovaných prostřednictvím osobních výpovědí a egodokumentů jejich stavitelů či pozdějších majitelů. Výběr je přitom takový, že pokrývá drtivou většinu oblastí i typů rekreačních sídelních lokalit v okolí hlavního města, ovšem s výjimkou osad čistě zahrádkářských, užitkových, v nichž rekreace spočívala v tvrdé samozásobitelské zemědělské práci (např. Brnky). Zůstaneme-li u autorova vymezení

rekreace, je toto opominutí plně ospravedlnitelné, stejně jako reprezentativní charakter jeho výběru – a rovněž to, že výslovně pomíjí vzdálenější lázeňská či jiná rekreační místa, kam část Pražanů směřovala již před první světovou válkou a v meziválečném období.

Každá rekreační lokalita je v knize napřed rámcově představena a pak „ilustrována“ osudy jednoho až dvou konkrétních objektů. Jejich osudy jsou přitom až překvapivě podobné. Rekreační idyla většinou trvala jen krátce a skoro ve všech případech se majitelé za druhé světové války a zejména pak v období vlády komunistického režimu museli smířit s pouhým spoluzžíváním, kdy jim národní výbor přikázal nájemníky, nezřídka obývající většinu objektu. A to nehledě ke skutečnosti, že některé navenek honosně vybudované vily ve skutečnosti nesplňovaly podmínky pro celoroční užívání, což mohlo vést ke stavebním úpravám (v jiných případech realizovaným zase z jiných důvodů). Nucené nájemy někdy trvaly až do počátku osmdesátých let 20. století, jindy byli původní majitelé donuceni se svých nemovitostí úplně vzdát.

Zatímco hlavní obrysy stavebního i „sociálního“ vývoje vybraných objektů autor sleduje od jejich vzniku až do současnosti, v případě celých lokalit naneštěstí končí v období druhé světové války. To mi přijde škoda. Některé z uvedených obcí či osad prošly v poválečném období zásadními změnami, a to včetně výstavby nových rekreačních (typizovaných chatových) osad, řada dalších obcí a jejich částí se stala centry rekreačního bydlení právě až v poválečném období. Zejména na konci padesátých a v šedesátých letech probíhala

masivní výstavba chatových kolonií v blízkosti velkých měst, v první řadě právě Prahy, na jejíž hrůzné podoby i důsledky později reagoval vznik fenoménu chalupářství. O tom se však z recenzované publikace nedozvídáme naneštěstí nic, stejně jako o dalších podobách sídelní rekreace charakteristické pro okolí Prahy ve druhé polovině 20. století (kolektivní rekreační objekty, úpravy venkovských usedlostí) nebo o porevolučním fenoménu konverze rekreačních nemovitostí na trvalé bydlení, přinášející často architektonicky i sociálně značně bizarní výsledky.

Matoušková kniha tak ke škodě věci „zůstala v polovině“, dosledovala sice i současnost konkrétních rekreačních vil a chat zbudovaných před druhou světovou válkou, ne však již poválečný vývoj přípražské sídelní rekreace jako celku. Přesto je to kniha cenná, protože představuje širší uvedení do dosud málo známé oblasti a v této šíři a populárněodborném stylu reprodukuje množství informací, ukrytých dosud v úzce akademických a/nebo lokálně či tematicky orientovaných sondách. Čtenář se v krátkém čase seznámí se všemi podstatnými rysy zásadního fenoménu trávení volného času – ale také rodinných investic a sociální historie – elitních a potom i běžných Pražanů na sklonku 19. a v první polovině 20. století, z nichž někteří se tento způsob obnovy tělesných a duševních sil snažili udržovat i v pozdějších obdobích.

Zdeněk R. Nešpor

zdenek.nespor@soc.cas.cz

<https://doi.org/10.14712/12128112.4903>
CC BY 4.0